

Geoloji yaşca düzənliyin ərazisində Yura, Təbaşir, Paleogen, Neogen və Dördüncü dövr çöküntüləri inkişaf etmiş və əsasən Dördüncü dövr kontinental mənşəli çöküntülərdən – gil və gilcələrdən, qumlardan təşkil olunmuşdur.

Respublika ərazisində, o cümlədən Gəncə-Qazax massivində sənayenin və kənd təsərrüfatı məhsuldarlığının yaxın gələcəkdə geniş surətdə inkişaf etdirilməsi üçün, bu ərazidə sosial-iqtisadi şəraitin daha da yaxşılaşdırılması nəzərdə tutulur. Yeraltı suların istismar ehtiyatı Gəncə-Qazax dağətəyi düzənliyində yerləşən iri yaşayış məntəqələrinin su təchizatını tam təmin etməklə bərabər, onların suvarmada istifadəsini də təmin edə bilər.

Kimyəvi tərkiblərinə və minerallaşma dərəcəsinə görə təzyiqsiz və təzyiqli sulu hori-zontların suyu keyfiyyət baxımından tələbatı tam ödəyir. Yeraltı suların kimyəvi tərkibi hidrokarbonatlı-kalsiumlu, minerallaşma dərəcəsi 0,4 – 1,0 q/l aralığındadır. Suların kimyəvi tərkibində zəhərli kimyəvi elementlərin və mikrokomponentlərin miqdarı içməli sular üçün verilən normalara uyğundur və bakteroloji cəhətdən təmiz sulardır.

Gəncə dağətəyi düzənliyində təzyiqsiz suların mövsümi, illik və çoxillik rejimlərinin formalaşmasında təbii amillərlə yanaşı, antropogen amillərin də rolu çox böyükdür. Son zamanlar Gəncə dağ yamacı vadisində sənayenin və kənd təsərrüfatının inkişafı ilə bağlı içməli, təsərrüfat və texniki məqsədlər üçün suya olan ehtiyac artmışdır. Suvarma sistemlərinin sayı artmış, yeraltı suların istifadə üçün çoxlu sayda artezian quyuları qazılmışdır. Bu antropogen amillər təzyiqsiz suların hidrodinamik və hidrokimyəvi rejimlərinin formalaşmasında təbii amillərin rolunu xeyli zəiflətməmişdir.

Yeraltı suların keyfiyyət göstəriciləri uzun müddətli istismardan sonra dəyişmişdir. Yeraltı suların rejimi irriqasiya və iqlim tipi ilə xarakterizə olunur. Yeraltı suların səviyyəsinin dəyişmə amplitudu 0,3-2,5 m-dən az olur. Ən yüksək səviyyə may-iyul aylarına, ən aşağı səviyyə noyabr-fevral aylarına təsadüf edir. Yeraltı suların balansı tədqiqat ərazisində istismarın mümkünlüyünü göstərir.

Gəncə şəhəri ərazisində Gəncəçayın gətirmə konusunun zirvəyanı hissələrində lokal sahələrdə süxurlar yüksək sukeçiricilik xüsusiyyətlərinə malikdir ki, bu da yeraltı suların çirkab suları ilə çirklənməsi üçün ideal şərait yaradır. Gəncə-Qazax zonalarında, o cümlədən Cəbrayıl düzənliyində yeraltı sular kənd təsərrüfatı mənşəli çirkləndirici maddələrlə çirklənir.

Gəncə şəhəri ərazisində yeraltı suların sənaye və məişət tullantıları, neft məhsulları, kənd təsərrüfatı mənşəli çirkləndiricilərlə çirklənməsi müşahidə olunur. Yeraltı suların çirklənmə-dən mühafizəsini təmin etmək üçün faktiki şəraiti nəzərə alaraq, xüsusi tədbirlərin (çirkab suların süzülüyü sahələrdə mühafizə drenajlarının yaradılması, bu suların təmizlənərək yenidən istifadəsi, çirklənmə mənbələrinin izolə edilməsi, onların qarşısında su və hava "sədd"lərinin yaradılması və s.) görülməsi vacibdir.

GƏNCƏ DAĞƏTƏYİ DÜZƏNLIYININ HİDROGEOEKOLOJİ ŞƏRAİTİNİN FORMALAŞMASI QANUNAUYĞUNLUQLARI

İbadlı T.V. – IV kurs tələbəsi
Bakı Dövlət Universiteti

Azərbaycan Respublikasında iqtisadiyyatın inkişafında Gəncə dağətəyi düzənliyi, xüsusən də, Gəncəçayın gətirmə konusunun rolu olduqca əhəmiyyətlidir. Burada istər kənd təsərrüfatının, istərsə də sənayenin inkişafı, həm məhsuldarlığın yüksək olması, eyni zamanda keyfiyyətli içməli suya olan tələbatın ödənilməsi su ehtiyatlarından səmərəli və normativlərə uyğun istifadə edilməsi ilə bağlıdır.

Gəncə düzənliyi Kiçik Qafqazın şimal-şərq ətəkləri ilə Kür çayı və Ceyrançöl yaylası aralığında yerləşərək, şimal-qərbdən Gürcüstan dövlət sərhədi ilə, cənub-şərqdən isə Qarabağ düzənliyi ilə (şərti olaraq İncəçayla) sərhədlənir.